

WPROWADZENIE

W warunkach funkcjonowania gospodarki rynkowej ważnym problemem jest poznanie mechanizmów wpływających na możliwość rozwoju podmiotów gospodarczych i ich otoczenia. Rozwój ten dokonuje się w określonych uwarunkowaniach przestrzennych, zarówno regionalnych, jak i lokalnych. Związane to jest w znacznym stopniu z funkcjami podmiotów gospodarczych oraz ich oddziaływaniem na przestrzeń społeczno-gospodarczą. Dlatego ważnym i ciągle aktualnym problemem jest poznanie zachowań układów przestrzennych, zwłaszcza lokalnych i regionalnych, w procesie przemian gospodarczych. Układy te, w zależności od położenia i spełnianych funkcji w przestrzeni krajowej, odznaczają się dużym zróżnicowaniem, zarówno pod względem potencjału, jak i struktury. Dla racjonalnego zarządzania procesami gospodarczymi duże znaczenie ma więc podejmowanie prac pozwalających na coraz precyzyjniejsze poznanie zachowań tych układów i ich oddziaływania na zróżnicowane podmioty gospodarcze. Wraz ze wzrostem znaczenia jednostek samorządu terytorialnego w systemie zarządzania przestrzenią spoczywa na nich coraz większa odpowiedzialność za aktywizowanie rozwoju, aby nie tylko podnosiły własną konkurencyjność, ale także były w stanie wpływać na poziom i jakość życia społeczeństwa. Dlatego ważnym zadaniem wydaje się dążenie do rozwijania badań nad rozwojem układów lokalnych i regionalnych w procesie przemian gospodarczych. Należy zaznaczyć, że przemiany te, początkowo związane głównie z transformacją systemową gospodarki, obecnie w większym stopniu dokonują się pod wpływem uwarunkowań europejskich i światowych.

Do tej idei nawiązują prezentowane w tym tomie prace, dotyczące różnych aspektów przemian układów lokalnych i regionalnych, zachodzących pod wpływem funkcjonowania różnorodnych podmiotów gospodarczych. Na duże zróżnicowanie przestrzenne dynamiki rozwoju układów lokalnych województwa małopolskiego zwracają uwagę S. Dorocki i P. Struś. Dokonują oni analizy wybranych cech społeczno-gospodarczych, które ilustrują kierunek i tendencje rozwoju regionu.

W procesach przemian układów lokalnych i regionalnych istotną rolę odgrywają zasoby finansowe. Ich potencjał zależy m.in. od zdolności do pozyskiwania środków na realizację określonych projektów. Problematykę tę podnosi A. Mrozińska, zastanawiając się nad skutecznością pozyskiwania środków uninijnych na realizację projektów w miastach w latach 2007–2013. Szczególne znaczenie w tym zakresie, jak podkreśla A. Golejewska, ma wzrost układu regionalnego poprzez rozwój potencjału innowacyjnego. Wskazują na to analizowane przez autorkę empiryczne przykłady działalności innowacyjnej wybranych podmiotów województwa pomorskiego.

Rozwój działalności gospodarczej dokonuje się w oparciu o reguły korzyści mikroekonomicznych, co nasila procesy koncentracji działalności w najkorzystniejszych z tego punktu widzenia miejscach. Jako główne kryterium wyboru lokalizacji przyjmuje się zwykle fakt, w jakim stopniu dane miejsce przyczyni się do podniesienia

efektywności ekonomicznej działalności. Problematykę tę podejmują P. Brezdeń i R. Szmytkie, rozpatrując procesy koncentracji działalności przemysłowej w strefach podmiejskich największych miast Dolnego Śląska. Zwracają oni uwagę, że obecnie strefy podmiejskie dużych ośrodków miejskich stwarzają najlepsze warunki do lokalizacji działalności gospodarczej.

Ważnym czynnikiem rozwoju układów przestrzennych jest położenie ich na zapleczu znaczących podmiotów gospodarczych, o funkcjach międzynarodowych i krajowych. Przykłady z tego zakresu podaje M. Dyszy, podejmując problematykę rozwoju działalności gospodarczej na terenie wsi w zapleczu portu lotniczego Katowice-Pyrzowice. Umożliwia to rozwój podmiotów gospodarczych związanych bezpośrednio i pośrednio z działalnością portu, szczególnie świadczących usługi transportowe i magazynowe, a także innych podmiotów podnoszących jakość życia mieszkańców.

W procesie podnoszenia konkurencyjności układów lokalnych ważną rolę odgrywa rozwój nowych technologii w zakresie przekazywania informacji (G. Chaberek-Karwacka). Wykorzystywane w procesach logistycznych w miastach wpływają na zmianę struktury mobilności zasobów i pomagają w rozwiązywaniu problemów zatorów ulicznych w wyniku zmniejszenia potrzeb związanych z przemieszczaniem się ludności.

W okresie zmian systemu gospodarowania i przemian społecznych ulegają zmianie różnorodne funkcje ukształtowanych wcześniej ośrodków lokalnych. W procesie tym obserwujemy zanik wielu funkcji, związanych najczęściej z produkcją, które nie wytrzymały konkurencji w warunkach gospodarki rynkowej, oraz nasilenie rozwoju funkcji handlowej i usługowej, które możliwe są dzięki rozwojowi indywidualnej działalności gospodarczej. Problematykę tę ilustrują A. Brzosko-Sermak, M. Płaziak i P. Trzepacz, omawiający przemiany funkcji handlowych i usługowych w Krakowie – Nowej Hucie w świetle analizy zmian w profilu działalności podmiotów gospodarczych.

Procesy przemian społeczno-gospodarczych związane ze zmianami systemu gospodarowania obejmują nie tylko Polskę, ale znaczny obszar Europy Środkowo-Wschodniej. Dokonują się one także, jak podkreśla A. Kuzyszyn i I. Poplavska, na Ukrainie. Szczególnie duże zmiany obserwowane są w zakresie przemian społecznych, w tym demograficznych, które najwcześniej i najsilniej reagują na zmieniające się warunki gospodarowania.

Zdajemy sobie sprawę, że podjętą problematykę badawczą rozwoju układów lokalnych i regionalnych, ze względu na dużą aktualność i konieczność podnoszenia efektywności gospodarowania tych układów, należy rozwijać. Pozwoli to na coraz precyzyjniejsze poznanie mechanizmów przemian, dokonywanie ocen oraz wytyczanie celów i dobór metod zarządzania procesem rozwoju. Przyjmujemy bowiem, że przemiany układów przestrzennych powinny wpływać na podniesienie poziomu i jakości życia społeczeństwa w drodze podnoszenia efektywności gospodarowania.

Zbigniew Zioto, Tomasz Rachwał